

УДК 378

Світлана Заскалета

ORCID iD 0000-0002-5417-2612

доктор педагогічних наук,

доцент, професор кафедри англійської мови і літератури
Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського
вул. Нікольська, 24, 54030, м. Миколаїв, Україна

zaskaletas1@gmail.com

ТЕНДЕНЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРОСТОРУ: ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті розглядаються концептуальні засади та пошук ефективних шляхів розвитку системи вищої освіти в Україні. Встановлено, що загальною тенденцією професійної підготовки фахівців в країнах Європейського простору є внутрішнє забезпечення якості освіти. У статті проаналізовано проблему забезпечення якості вищої освіти. Україна прагне бути в європейському тренді щодо модернізації вищої освіти. Забезпечення якості вищої освіти передбачає: наявність необхідних ресурсів (академічний та адміністративний персонал, студенти, наукові та адміністративні керівники; фінансові, матеріальні, інформаційні, наукові, освітні ресурси тощо); організацію навчального процесу, що найбільш адекватно відображає сучасні тенденції розвитку національної та світової економіки та освіти; контроль навчальної діяльності у секторі вищої освіти та якість підготовки фахівців на всіх етапах навчання та на всіх рівнях: вищий навчальний заклад, для вищої освіти на різних національних та міжнародних (європейських) рівнях. Забезпечення якості вимагає підготовчої роботи, яка постійно вдосконалюється задля покращення досягнутих показників.

Основними компонентами внутрішньої системи забезпечення якості вищої освіти в університеті є забезпечення якості освіти; моніторинг, затвердження та періодичний огляд програм; оцінювання якості викладацького складу, освітніх ресурсів та підтримка студентів інформаційними системами.

Ключові слова: національна система освіти; якість освіти, забезпечення якості вищої освіти, організація навчального процесу, система внутрішнього забезпечення якості, міжнародні експерти, принципи та процедури забезпечення якості вищої освіти.

©Заскалета Світлана, 2019

<https://doi.org/10.28925/2226-3012.2019.8.111116>

Вступ. Реформування вищої освіти в Україні є частиною процесу оновлення освітніх систем, що відбуваються останніми роками у країнах європейського простору і пов'язані з визнанням значимості знань як рушія економічного політичного і культурного розвитку країн. Освіта виступає чинником соціальної стабільності, економічного добробуту країни, її конкурентоспроможності та національної безпеки (В. Кремень, 2008). Саме тому фундаментальне питання забезпечення якості вищої освіти стало світовим та, зокрема, європейським трендом. Україна модернізує вищу освіту, яка з огляду на її якість перебу-

ває в стані стагнації та необхідного реформування в контексті європейської інтеграції та світової глобалізації (В. Луговий, Ж. Таланова, 2014).

Високий рівень вимог до фахівця зумовлюють необхідність всеохоплюючого дослідження концептуальних засад та пошуку ефективних шляхів розвитку системи вищої освіти України. У цій сфері імплементуються найважливіші положення міжнародних документів, а також підтверджується пріоритетність норм міжнародних договорів України.

Однак, вирішуючи питання підвищення якості вищої освіти, постає протиріччя між забезпеченням доступу до якісної вищої освіти та неможливістю забезпечити саме належну якість її резуль-

татів. Збільшення першого показника майже автоматично спричиняє падіння другого. Відтак зазнають втрат не лише учасники освітнього процесу, які отримують неякісну підготовку, а й суспільство в цілому (М. Грищенко, 2011).

Як зазначає Альтбах Ф. Дж. (2009), одним із наслідків масовості вищої освіти стало зниження рівня підготовки кадрів у системі вищої освіти. І якщо провідні ЗВО у диверсифікованій системі ще можуть підтримувати якість, традиційно властиву елітним ЗВО, то система вищої освіти в цілому цього зробити не може через різницю рівнів підготовки та «культурний капітал» різних прошарків населення, а також через здібності окремих індивідів».

Отже. Подолання цього протиріччя можна вирішити шляхом модернізації системи забезпечення якості, що є головною передумовою ефективного управління у вищій освіті.

Мета статті — висвітлити досвід країн Європейського Союзу щодо забезпечення якості освіти з урахуванням сучасних тенденцій розвитку освіти та визначити її критерії.

Сучасний досвід забезпечення якості освіти. Ряд вітчизняних авторів у своїх публікаціях зазначають, що гуманізація вищої освіти є засобом забезпечення її якості (О. Воробйова та інші, 2016).

Аналіз досвіду забезпечення якості вищої освіти в країнах європейського простору свідчить про значну роботу, яка здійснена в цьому напрямі за останні роки. Створено Європейську асоціацію із забезпечення якості вищої освіти (англ. European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA). ENQA популяризує європейське співробітництво в області забезпечення якості у сфері вищої освіти та поширення інформації і знань серед своїх членів і до зацікавлених сторін з метою розробки та спільного використання передової практики і сприяння європейському виміру забезпечення якості. Місія Європейської асоціації із забезпечення якості вищої освіти — стимулювання розвитку системи забезпечення якості; представлення агентства на міжнародному рівні, підтримка їх на національному рівні, надання комплексних послуг і мережевих можливостей. ENQA сприяє підвищенню якості, розвитку культури якості у вищій освіті, а також забезпечення доступу студентів до високоякісної освіти, можливість отримати кваліфікації, що визнані у всьому світі. ENQA відкрита до різноманітності систем вищої освіти і підходів в області забезпечення якості та дотримується нижче перерахованих цінностей (Гуманізація вищої освіти..., В. Ткаченко, 2016).

Теоретичний аналіз проблеми забезпечення якості освіти в країнах європейського простору здійснено Н. Пономаренко (ФРН, Австрійська республіка) (2015).

Локшина О. І. виокремила етапи розвитку стратегії Європейського Союзу у галузі освіти, а також забезпечення якості освіти (Локшина О.).

Ю. Заячук (2015) розкрив проблему здійснення структурних реформ та реформ освітнього менеджменту в рамках сучасного європейського простору вищої освіти.

Дослідження Джурило А. П. (2018) містить аналіз розподілу повноважень між суб'єктами, які керують загальноосвітньою системою освіти, спираючись на досвід європейських країн.

Визначаючи важливість питання забезпечення якості вищої освіти у 2005 р. за пропозицією, підготовленою Європейською асоціацією забезпечення якості вищої освіти (European Association for Quality Assurance in Higher Education (ENQA)) у співпраці ENQA з Європейським студентським союзом (European Students' Union (ESU)), Європейською асоціацією закладів вищої освіти (the European Association of Institutions in Higher Education (EURASHE)) та Європейською асоціацією університетів (EUA)) були прийняті стандарти та рекомендації міністрами, які відповідають за вищу освіту в країнах європейського простору.

Починаючи з 2005 року, було досягнуто значного прогресу в забезпеченні якості, а також в інших напрямках Болонської діяльності, таких як кваліфікаційні рамки, визнання та заохочення використання результатів навчання, задля сприяння переходу парадигми до орієнтованого на студентів навчання та викладання.

Забезпечення якості далеко не є закритою точкою обговорення в ЄПВО. Дебати, що тривають, включають: як збалансувати відповідальність та вдосконалення у вищих навчальних закладах, з одного боку, та спільні обов'язки вищих навчальних закладів, органів забезпечення якості та політиків, з іншого; як реалізувати ролі різних груп зацікавлених сторін (студентів, ділового світу тощо) та як забезпечити цим групам достатній рівень інформації; як вирішити все більшу різноманітність у вищій освіті (різноманітність педагогів, установ, студентів, очікувань, місій) та в національних установах забезпечення якості; як подолати нинішні економічні обмеження: скорочення

бюджету та тиск на комерціалізацію вищої освіти (G. Philip, 2009).

Враховуючи новий контекст, у 2012 році Комісія міністрів запропонувала групі E4 (ENQA, ESU, EUA, EURASHE) спільно з Education International (EI), BUSINESSEUROPE та Європейським реєстром забезпечення якості вищої освіти (EQAR) підготувати початкову пропозицію для переглянутого ESG «для підвищення їх чіткості, застосовності та корисності, включаючи їх обсяг».

Головною метою «Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти» є сприяння кращому розумінню якості навчання і викладання у різних країнах і серед усіх залучених сторін (Standards and guidelines, 2015). Залучення до процесів забезпечення якості, особливо зовнішніх, дозволяє європейським системам вищої освіти проявляти якість і збільшувати прозорість, що сприяє побудові взаємодовіри і кращому визнанню їхніх кваліфікацій, програм та інших послуг. «Стандарти і рекомендації» використовуються вищими навчальними закладами та агенціями з контролю якості як відправний документ для внутрішніх і зовнішніх систем забезпечення якості вищої освіти. Крім того, вони використовуються Європейським реєстром агенцій із забезпечення якості вищої освіти, що містить офіційний перелік агенцій, які відповідають цим «Стандартам і рекомендаціям».

Європейські стандарти і рекомендації для забезпечення якості вищої освіти Стандарти забезпечення якості було поділено на три частини: **внутрішнє забезпечення якості; зовнішнє забезпечення якості; агенції із забезпечення якості** (Standards and guidelines, 2015).

Стандарти описують узгоджені і загальноприйняті процедури забезпечення якості вищої освіти в ЄПВО та повинні враховуватися і дотримуватися відповідними особами та установами, залученими до надання будь-яких типів послуг у сфері вищої освіти. Рекомендації пояснюють важливість тих чи інших стандартів і окреслюють можливі шляхи їх впровадження. Вони описують зразкові практики у відповідних сферах, пропонуючи їх на розгляд сторін, залучених у процеси забезпечення якості.

Стандарти і рекомендації щодо **внутрішнього забезпечення якості**, а саме (Standards and guidelines, 2015):

- політика забезпечення якості;
- розробка та затвердження програм;

- студентоцентричне навчання, викладання та оцінювання;
- зарахування, навчання, визнання кваліфікацій і сертифікація студентів;
- викладацький склад;
- навчальні ресурси та підтримка студентів;
- управління інформацією;
- публічна інформація;
- поточний моніторинг і періодичний перегляд програм;
- циклічне зовнішнє забезпечення якості.

Стандарти і рекомендації щодо **зовнішнього забезпечення якості** включають (Standards and guidelines, 2015):

- врахування внутрішнього забезпечення якості;
- розробка доцільних методологій;
- втілення процесів;
- експерти з незалежної перевірки;
- критерії для висновків;
- звітування;
- подання скарг і апеляцій.

Стандарти і рекомендації щодо **агенцій із забезпечення якості**:

- заходи, політика та процеси забезпечення якості;
- офіційний статус;
- незалежність;
- тематичний аналіз;
- ресурси;
- внутрішнє забезпечення якості та професійна поведінка;
- циклічна зовнішня перевірка агенцій.

Висновки. Отже, загальною тенденцією професійної підготовки фахівців в країнах європейського простору виступає забезпечення якості вищої освіти. Забезпечення якості вищої освіти регулюється нормативно-правовою базою країн (Законом про вищу освіту та відповідними підзаконними актами). Завдання забезпечення якості вищої освіти виконують Агентство з контролю та забезпечення якості вищої освіти, відповідно до законодавства ЄС та рекомендацій у сфері якості вищої освіти. Варто зазначити, що механізми забезпечення якості вищої освіти постійно удосконалюються, що є запорукою розвитку систем вищої освіти в країнах європейського простору. Забезпечення якості є пріоритетом Болонського процесу, але його механізми не сприймаються як самоціль. Їх кінцевою метою є підвищення якості викладання та досліджень, і, в цьому відношенні, органи забезпечення якості виступають підтримкою інституцій у їхньому подальшому розвитку і, що в рівній мірі, відіграють ключову роль як захисників суспільних інтересів.

Література

- Гриценко М.В. Рівність в отриманні якісної вищої освіти і бар'єри її доступності. *Вища освіта України. Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору»*. 2011. Додаток 2 до № 3, том VII (32). С. 84–92.
- Енциклопедія освіти / гол.ред. В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
- Заячук Ю. Д. Структурні реформи та реформи освітнього менеджменту в рамках сучасного європейського простору вищої освіти. *Український педагогічний журнал*. 2015. № 4. С. 179–186.
- Локшина О. І. Етапи розвитку стратегії Європейського Союзу у галузі освіти. URL: <file:///D:/Users/adm/Downloads/272-Article%20Text-800-1-10-20100916.pdf> (дата звернення 15.09.2019)
- Гуманізація вищої освіти як засіб забезпечення її якості в Україні: методичні рекомендації / Авт.: О. Воробйова, М. Гриценко, В. Луговий, О. Слюсаренко, А. Ставицький, Ж. Таланова, В. Ткаченко / За ред. В. Лугового, Ж. Таланової. Київ: ІВО НАПН України, 2016. 117 с.
- Пономаренко Н. Г. Зміст підготовки експертів з освіти в німецькомовних країнах Європейського Союзу. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. № 6. С. 442–448.
- Altbach Ph. G., Reisberg L., Rumbley L. E. Trends in Global Higher Education: Tracking an Academic Revolution A Report Prepared for the UNESCO. World Conference on Higher Education. 2009. URL: https://www.cep.edu.rs/public/Altbach,_Reisberg,_Rumbley_Tracking_an_Academic_Revolution,_UNESCO_2009.pdf (дата звернення 15.09.2019).
- Dzhurylo A. Current problems of educational systems abroad: centralization and decentralization. *Ukrainian Pedagogical Journal*. 2018. № 4. P. 170–178. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/709591/> (дата звернення 15.09.2019).
- European Association for Quality Assurance in Higher Education. URL: <http://www.enqa.eu/> (дата звернення 15.09.2019).
- Quality assurance. Retrieved from <http://www.ehea.info/pid34433/quality-assurance.html> (дата звернення 15.09.2019).
- Standards and guidelines for quality assurance in the European higher education area. 2015. URL: <http://enqa.eu/index.php/home/esg> (дата звернення 15.09.2019).

References

- Hrytsenko, M. V. (2011). Rivnist v otrymanni yakisnoi vyshchoi osvity i bariery yii dostupnosti [Equality in the quality of higher education and the barrier to its accessibility]. *Visha osvita Ukraini. Tematychnyi vypusk «Vyshcha osvita Ukrainy u konteksti intehtatsii do yevropeiskoho osvitnoho prostoru»*, 3 (2), Vol. VII (32), 84–92 (ukr).
- Kremen, V. H. (2008). *Entsyklopediia osvity [Encyclopedia of Education]*. Kyiv: Yurinkom Inter (ukr).
- Zaiachuk, Yu. D. (2015). Strukturni reformy ta reformy osvitnoho menedzhmentu v ramkakh suchasnoho yevropeiskoho prostoru vyshchoi osvity [Structural and educational management reforms within the modern European Higher Education Area]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal*, 4, 179–186 (ukr).
- Lokshyna, O. I. *Etapy rozvytku stratehii Yevropeiskoho Soiuzu u haluzi osvity [Stages of development of the European Union strategy in the field of education]*. Retrieved from www.nbuv.gov.ua/e-journals/ITZN/em2/content/07loiuet.html (ukr).
- Vorobiova, O., Hrytsenko, M., Luhovi, V., Sliusarenko, O., Stavyskyi, A., Talanova, Zh., Tkachenko, V. (2016). Humanizatsiia vyshchoi osvity yak zasib zabezpechennia yii yakosti v Ukraini [The humanization of higher education as a means of ensuring its quality in Ukraine: guidelines]. Kyiv: IVO NAPN Ukraine (ukr).
- Ponomarenko, N. H. (2015). Zmist pidhotovky ekspertiv z osvity v nimetskomovnykh krainakh Yevropeiskoho Soiuzu [Content of the training of education experts in the German-speaking countries of the European Union]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*, 6, 442–448 (ukr).
- Altbach, Ph. G., Reisberg, L., Rumbley, L. E. (2009). Trends in Global Higher Education: Tracking an Academic Revolution A Report Prepared for the UNESCO. World Conference on Higher Education. Retrieved from https://www.cep.edu.rs/public/Altbach,_Reisberg,_Rumbley_Tracking_an_Academic_Revolution,_UNESCO_2009.pdf (eng).

- Dzhurylo, A. (2018). Current problems of educational systems abroad: centralization and decentralization. *Ukrainian Pedagogical Journal*, 4, 170–178. Retrieved from <http://lib.iitta.gov.ua/709591/> (eng).
- European Association for Quality Assurance in Higher Education. Retrieved from <http://www.enqa.eu/> (eng).
- Quality assurance. Retrieved from <http://www.ehea.info/pid34433/quality-assurance.html> (eng).
- Standards and guidelines for quality assurance in the European higher education area. 2015. Retrieved from <http://enqa.eu/index.php/home/esg> (eng).

TRENDS OF PROFESSIONAL TRAINING OF SPECIALISTS IN EUROPEAN COUNTRIES: QUALITY ASSURANCE (IQA) SYSTEM IN HIGHER EDUCATION

Svitlana Zaskaleta, Doctor of Science (Pedagogy),
Associate Professor of English Language and Literature Department,
Mykolaiv V. O. Sukhomlynskyi National University,
24 Nikolska Str., 54030 Mykolaiv, Ukraine, zaskaletas1@gmail.com

The article analyzes the problem of ensuring the quality of higher education. Ukraine aims to be in the European trend towards modernization of higher education. Ensuring the quality of higher education is much planned and at the same time the availability of the necessary resources (academic and administrative staff, students, academic and administrative leaders; financial, material, informational, scientific, educational resources etc.); organization of educational process that most adequately reflect modern trends in the development of national and world economy and education; the control of educational activities at the higher education sector and the quality of training of specialists at all stages of training and at all levels: the higher education institution, for higher education in different national and international (European) level. Quality assurance requires a lot of preparatory work. This is an extended process that requires continuous improvement of the achieved performance.

The general tendency of professional training of specialists in the countries of the European space is determined. It is to ensure the quality of higher education.

The quality assurance of higher education is governed by the legal framework of the countries (the Law on Higher Education and related by-laws). Higher education quality assurance tasks are carried out by the Agency for the Supervision and Quality Assurance of Higher Education, in accordance with EU legislation and recommendations in the field of higher education quality. It is noted that the mechanisms of quality assurance of higher education are constantly being improved, which is the key to the development of higher education systems in the countries of the European area. Quality assurance is a priority of the Bologna Process, but its mechanisms are not seen as a goal. Their ultimate goal is to improve the quality of teaching and research. The quality assurance bodies support the institutions in their further development and, equally, play a key role as defenders of the public interest.

Key components of the quality assurance system of higher education is to ensure the quality of education at the Universities, processes of quality assurance in education teaching and learning; approval monitoring and periodic review of programs for assessing the quality of teaching staff, educational resources and support for students of information systems.

Key words: national system of education; quality of education, ensuring the quality of higher education, organization of educational process, internal quality assurance system, international experts, principles and procedures for ensuring the quality of higher education.

TENDENCJE PROFESJONALNEGO SZKOLENIA SPECJALISTÓW W KRAJACH PRZESTRZENI EUROPEJSKIEJ: ZAPEWNIENIE JAKOŚCI WYŻSZEJ EDUKACJI

Zaskaleta Svitlana, doktor nauk pedagogicznych, docent Wydziału Języka Angielskiego i Literatury
Mikołajowskiego Uniwersytetu Narodowego im. V.O. Suchomlińskiego,
ul. Nikolska 24, 54030 Mikołajów, Ukraina, zaskaletas1@gmail.com

W artykule omówiono ramy koncepcyjne i poszukiwanie skutecznych sposobów rozwoju systemu szkolnictwa wyższego w Ukrainie. Ustalono, że ogólną tendencją w kształceniu zawodowym specjalistów w krajach europejskiej przestrzeni jest wewnętrzne zapewnianie jakości edukacji. W artykule analizowany jest problem zapewnienia

якості освіти вищої. Україна дąży до європейської тенденції модернізації освіти вищої. Запewnienie jakości освіти вищої obejmuje: dostępność niezbędnych zasobów (kadra akademicka i administracyjna, studenci, liderzy akademicki i administracyjni, zasoby finansowe, materialne, informacyjne, naukowe, edukacyjne itp.); organizację procesu edukacyjnego, która najlepiej odzwierciedla obecne tendencje w rozwoju krajowej i światowej gospodarki i edukacji; kontrolę działań edukacyjnych w sektorze освіти вищої oraz jakość szkolenia specjalistów na wszystkich etapach освіти i na wszystkich poziomach: instytucji освіти вищої, dla освіти вищої на różnych poziomach krajowych i międzynarodowych (europejskich). Zapewnienie jakości wymaga pracy przygotowawczej, która jest stale ulepszana w celu poprawy osiągniętych wskaźników.

Głównymi składnikami wewnętrznego systemu zapewniania jakości освіти вищої na uniwersytecie są zapewnienie jakości освіти; monitorowanie, zatwierdzanie i okresowy przegląd programów; ocena jakości kadry nauczycielskiej, zasobów edukacyjnych i wsparcia dla studentów w zakresie systemów informatycznych.

Słowa kluczowe: *krajowy system освіти; jakość освіти, zapewnienie jakości освіти вищої, organizacja procesu edukacyjnego, wewnętrzny system jakości, międzynarodowi eksperci, zasady i procedury zapewniania jakości освіти вищої.*

Стаття надійшла до редакції 03.09.2019

Прийнято до друку 30.10.2019